

SZEMLE

A geodézia az ókori Rómában

Takács Levente: A római földmérés. Attraktor, Gödöllő–Bp. 2014. 181. old.

A geodézia a földtudományok egyik szakága, ami egyre nagyobb és gyorsabb fejlődésen ment át az utóbbi századokban. Hogy jelentőségéből mit sem vesztett a 21. században, elég csak megemlítenem a helymeghatározáson alapuló navigációs rendszerek hétköznapi használatban való – ma már nélkülözhetetlen – használatát. A klasszikusnak mondható *már a rómaiak is* megállapítás ebben az esetben is érvényes. Bizony, az ókori rómaiak számára is életbe vágó kérdés volt a helymeghatározás. Ellentétben az ókori Róma más mérnöki vívmányával, az ókortudománnyal foglalkozó kutatók érdeklődésének homlokterébe csak az 1960-as években került ez a téma. Részben ennek is köszönhető, hogy Takács Levente könyvében nem a már több alkalommal lenyűzött rókabőrrel találkozhatunk. Be kell ismernünk, hogy nem sok óorkutató van ilyen szerencsés helyzetben. Ebben a témában Oswald Dilke összefoglaló munkája után is lehet újat mondani. Az első magyar nyelven megjelenő kisebb tanulmány a témában 1967-ben Borzsák Erzsébettől származik; Bödöcs András, Grüll Tibor és Havas László publikációi szintén érintik a témát, azonban az első átfogó magyar nyelvű összefoglaló munkát e könyv jelenti.

Mélyreható ókori helyzetfeltárással indít a szerző, majd a téma szempontjából fontos szöveges forrásokat veszi számba. Az 5. századból származó gyűjtemény a *Corpus Agrimensorum Romanorum* több korábbi, földméréssel foglalkozó antik szerző szakmunkáját összesíti (Hyginus Gromaticus, Agennius Urbicus, Boethius M. Iunius Nipsus, Iulius Frontinus stb.). A szakmunkák mellett forrásként szóba jöhetnek irodalmi alkotások is (Lucillius, Varro, Cicero, Horatius, Ovidius).

A római földmérés alapelemének tekinthető a *centuriatio*. A rendszer egy négyzetrácsos szerkezetű területháló eredményezett – az ún. *gromae locus*ból kiindulva, a *limites* (*decumanus*, *kardo*) mentén. A *centuriatio*t a rómaiak a legjobb földmérési és földosztási eljárásaként tartották számon. Bármennyire is szaktudományként tartja számon a közvélemény, a római földmérési rendszer valószínű kapcsolódásokkal is bír. A rómaiak maguk is a *haruspexek disciplina Etruscá*jában látták az eljárás eredetét. A könyvben külön fejezet tárgyalja a *centuriatio* eredetét (IV.), valamint annak elméleti és gyakorlati megvalósulásait (III.). Ez utóbbi példákat is hoz a rendszer alkalmazásával kapcsolatosan, Hispániától egészen Izraelig (sic). Mindezek mellett külön érdeme a szerzőnek, hogy a korábban említett Dilke-féle összefoglaló munkában (valójában a későbbiekben is) felületesen tárgyalt *Pannónia provinciát* mélyrehatóan elemzi. A negyedik fejezet külön érdekessége a szerteágazó kitekintés a rendszer *Nachlebenjére* és a párhuzamos jelenségekre. A néprajzi vonatkozásoktól egészen a modern kori példákig található érdekességet a kérdéshez kapcsolódóan az olvasó. Talán ez az a terület, amelyet még bővebben ki lehetne dolgozni; nem hiszem, hogy e könyv keretei között ez megvalósítható lett volna – végső soron nem is ezt tűzte ki célul –, de mindképpen érdekes és izgalmas lehetőségek rejlenek a témában.

A földmérés rendszere nem lett volna teljes vagy értelmetlen sziszifuszi munka lett volna jól megszervezett ingatlan-nyilvántartási rendszer hiányában. A 21. században is rémisztő méretű ingatlan-nyilvántartási hiányosságokkal, lakunkákkal rendelkező

földhivatalok megirigyelhetnék azt az átgondolt nyilvántartási koncepciót, amelyről a római szakírók beszámolnak. Ennek alapja a tulajdonjog tisztéletben tartása, emellett olyan tényezők is számba jöhetnek, mint az adókivetés vagy más központi intézkedés könnyebb véghezvitele, ilyen volt pl. a veteránok földhöz juttatása (V.). Nem kis jelentőséggel bírt ugyanakkor az ingatlantranzakciók során. A föld adásvételében szintén meghatározó szerepük volt szakmai és jogi szempontból a római földmérőknek, akiknek feladatairól, társadalmi helyzetéről a IX. fejezet értekezik. A természet okozta tulajdonjogi problémák kezelése napjainkban is sok gondot okozott, ami a rómaiaknál sem volt másként (*de alluvione* VIII.). Olykor az állam központilag is beavatkozott a vitás kérések megoldásába (*de subscivis* VII.). Érdekes,

hogy a feladat jellegének és olykor nem veszélytelen voltának köszönhetően több földmérő katona volt, vagy katonai múlttal rendelkezett (hiszen pl. nem mindenki akarta területi vitáit bírósági úton elintézni, gyorsabbnak látta a földvégi tettelegességet). Azt, hogy a könyv tárgya nem csupán öncélú filológusi eszmefuttatás, bizonyítja az utószó, amelyet Szabó Gergely geofizikus írt.

A könyvet mindenképpen ajánljuk történészeknek, filológusoknak és azoknak, akiket érdekel a földmérés és a földrajztudomány, de mindezek mellett kedves olvasmánya lehet bárkinek, akit csak egy kicsit is érdekel a kérdés. Nem szakbarbár, olvasóbarát nyelvezete külön érdemessé teszi erre.

Pap Levente

Római könyvtár és katalógus

Száraz Orsolya: Catalogus librorum Bibliothecae Collegii Germanici et Hungarici Romae;

Száraz Orsolya és Rosa Pace bevezetésével.

MTA Könyvtár és Információs Központ – Eszterházy Károly Főiskola, Bp. – Eger 2015. 149 old.

Száraz Orsolya tanulmánya az *Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez (Materialien zur Geschichte der Geistesströmungen des 16.-18. Jahrhunderts in Ungarn)* című sorozat 17/3 köteteként jelent meg, melynek szerkesztői Keserű Bálint és Balázs Mihály. Már 1980-ban elkezdődtek Keserű Bálint vezetésével azok a kutatások, amelyeknek célja a kora újkori Kárpát-medence olvasmánykultúrájára vonatkozó levéltári források feltárása volt. Az évek során több kötet jelent meg ezen sorozatban, úgy mint: *A Dernschwam-könyvtár* (Szeged, 1984), *Magyarországi magánkönyvtárak I–IV.* (Szeged–Budapest, 1986–2010), *Erdélyi könyvesházak I–V.* (Szeged–Budapest, 1991–2016), *Magyarországi jezsuita könyvtárak I–II.* (Szeged, 1990–1997), illetve katolikus és protestáns intézményi könyvtárakról is olvashattunk.

A bemutatásra váró kötetet Monok István szerkesztette, amely tulajdonképpen két szerző: Száraz Orsolya és Rosa Pace bevezető tanulmányát tartalmazza, valamint a római Collegium Germanicum Hungaricum 17. századi könyvtárának katalógusát. A kötet első részében a szerző bemutatja a Collegium Germanicum Hungaricum 17. századi könyvtárát, melyet olasz nyelvű összefoglaló követ, és csak ezek után tájékozódhatunk a könyvtár történetéről Rosa Pace – aki a Collegium Germanicum et Hungaricum Könyvtárában dolgozik, és feladata a régi gyűjtemény katalógizálása – magyar nyelvű tanulmánya által, melyet olasz nyelven is olvashatunk. A harmadik rész tartalmazza magát a könyvtár katalógusát, de nem a teljes jegyzéket, hiszen a kézirat hiányos, hat szakcsoport listáját, valamint a duplumokat sorolja fel.

Szegedi Éva (1983) – doktorandus, BBTE, főkönyvtáros, Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár, eva.szegedi@bcucluj.ro